

Стимулювання розвитку вітчизняної економіки в умовах кризи з урахуванням екологічної компоненти

УДК 338.1:336.226.44

Олександр Кубатко

В даній роботі пропонується розгляд та удосконалення механізмів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, котрі працюють в кризових макроекономічних умовах. З урахуванням сучасної макроекономічної ситуації, в роботі рекомендуються та розраховуються відповідні податкові інструменти, направлені на стимулювання виробничих підприємств і одночасне зменшення рівня забруднення. Значна увага приділяється обґрунтуванню та впровадженню механізмів «зеленого кредитування», з метою стимулювання інноваційних природозберігаючих технологій, та підвищення ефективності вітчизняних підприємств.

Вступ

Сучасний світ, представлений сукупністю всіх держав, в усіх його проявах став надто сильно пов'язаний. За допомогою міжкраїнних відносин передаються як позитивні, так і негативні тенденції діяльності окремих країн. Не виключенням з правил стала і глобальна економічна криза, яка знайшла свої відголоски і на території України; так з кінця 2008 року відбувається скорочення промислового виробництва, зростання споживчих цін, затримка заробітної плати.

Класичними «рецептами» подолання кризи є стимулювання виробничої діяльності шляхом: зменшення податкового навантаження на підприємствах, збільшення державних закупівель, залучення безробітного населення до громадських робіт. Теоретична економічна думка стверджує, що криза - найкращий час для розвитку інфраструктури країни. Під час спаду економічної системи зазвичай рекомендується будувати дороги, насаджувати ліси, наводити порядки в містах та містечках.

Значною пересторогою в умовах кризи може виступити захоплення вітчизняних ринків міжнародними компаніями через надто сильну відкритість української економіки і слабку конкурентоспроможність підприємств. Низька ефективність виробництва вітчизняних підприємств, в першу чергу обумовлена відсутністю протягом тривалого часу стимулів до поліпшення своєї діяльності.

Багато років природні, енергетичні ресурси в Україні виступали майже як дармова сировина, і відповідно не було ніяких стимулів збільшення ефективності використання наявного потенціалу. А економічні зміни та реформи, що мали місце в Україні в 1990-роках в основному були зорієнтовані на приватизацію державних підприємств і децентралізацію економічних процесів. Що ж стосується політики держави по підвищенню енерго- та ресурсоефективності вітчизняних підприємств, а разом з ними і покращення стану якості довкілля, то в цьому випадку позитивних змін було небагато. У першу чергу це обумовлено спадом промислового виробництва за період з 1991 по 1999 року, коли разом з падінням ВВП відбувалося попутне зменшення викидів шкідливих речовин. І оскільки викиди з кожним роком зменшувалися, то в державі було мало стимулів втручатися, в процеси ресурсозбереження вітчизняних підприємств

Питанням економічного зростання, охорони довкілля, раціонального природокористування та досягнення цілей сталого розвитку присвячено багато наукових праць вітчизняних вчених, зокрема, О.Ф. Балацького, В.М. Гейця, І.М. Синякевича, Л.Г. Мельника, Б.М. Данилишина, І.К. Бистрякова, Є.В. Хлобистова, Б. В. Буркинського, Л.Г. Руденка, С.К. Харічкова, та інших. Серед відомих іноземних вчених які досліджували екологічні проблеми і сталий розвиток можна назвати Д. Ромера, Г. Дейлі, Дж. Медоуза, Т. Панайоту, К. Гофмана, Д. Гросмана, Н. Шафіка та ін.

Постановка проблеми. В нинішній ситуації саме по собі питання виходу з кризової економічної ситуації є багатограним і стосується не лише відновлення економічного зростання, але й значних реформувань умов господарювання, за допомогою яких повинні створюватися стимули для ефективної діяльності. Досвід України показує, що економічне зростання останніх років супроводжувалося збільшенням забруднення (низькою виробничою ефективністю), і тому забезпечення економічного зростання в майбутньому, саме по собі не вирішує питань конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Враховуючи вище сказане, необхідно розробити нові

механізми стимулювання розвитку вітчизняних підприємств на тривалу перспективу.

1. Загальна характеристика економічної системи України та стану довкілля

Особливістю національної економіки України в даний час є низька конкурентоспроможність і низька еколого-економічна ефективність виробництва. Далеко не секрет, що основу українського експорту становлять продукція металургійного, хімічного та сільськогосподарського секторів зі значними затратами дешевої праці і, як було раніше, недорогих енергоносіїв. Академік НАН України Букринський Б.В. стверджує, що енергоємність вітчизняного ВВП перевищує середньосвітові показники у більш ніж 14 разів, електроємність в 8.8 рази, водоемність майже в 3 рази вища. Що ж стосується викидів вуглекислого газу на одиницю ВВП то дані показники в 15,25 рази вищі ніж середні світові. Крім цього стан здоров'я населення постійно погіршується, а кількість онкозахворювань в Україні за останні десятиліття стрімко зростає, не останню роль відіграє стан навколишнього природного середовища. [1]. З такими характеристиками виробництва конкурентоспроможність України на світових ринках гарантується лише низькою заробітною платою працівників і відносно низькою собівартістю української продукції. Крім того додатковим стимулом економічного зростання для України, традиційно виступав фактор недооцінки національної валюти. Так в наслідок політики дешевої гривні українські підприємства мали змогу вигідно продавати свою продукцію на світових ринках. Наприклад, за рахунок девальвації національної валюти в 1998-1999 роках та макроекономічної стабілізації Україна почала впевнено розвиватися і демонструвати позитивні стійкі темпи економічного зростання в 2000-2007 роках. Саме за ці вісім років (2000-2007) відбулося коректування курсу за рахунок інфляційних процесів в Україні. Вигідний обмінний курс (недооцінена гривня) сприяв підприємствам хімічної, металургійної промисловості, впевнено виходити на світові ринки і тримати конкурентні позиції. Відкритим залишається питання про те, що

продукція цих галузей (металургія, хімія) в основному йшла на експорт, а в Україні залишалося забруднення (негативні екстерналії) пов'язані з цим виробництвом. В даному дослідженні ми частково розглядаємо питання взаємозв'язку між економічним зростанням в Україні і станом навколишнього природного середовища, з метою виявлення загальних тенденцій розвитку і прогнозування можливих сценаріїв.

2. Визначення впливу економічного зростання на стан навколишнього природного середовища.

В екологічній економіці та економіці природокористування прийнято розглядати еколого-економічну ефективність на основі моделі «доходи-забруднення». Модель «доходи-забруднення» передбачає, що на початкових етапах розвитку країни, коли доходи населення незначні, концентрація шкідливих речовин в повітрі зростає внаслідок індустріалізаційних процесів і використання технологій низької якості, але потім, коли населення стає багатшим, забруднення починає спадати. Кращий добробут людей стимулює використовувати більш екологічно дружні технології, в тому числі і зростає попит на чисте навколишнє середовище: повітря, вода, їжа. Більше того зростання доходів певною мірою означає, що населення більше уваги приділяє питанням свого здоров'я. Така специфікація зв'язків між забруднення і доходом передбачає обернену U- подібну форму - тобто спочатку зростання доходів супроводжується зростанням забруднення, але в подальшому зростання доходів пов'язане зі зменшенням забруднення. Обернена U-подібна форма зв'язків між забрудненням і доходом в економічній науці називається екологічною кривою Кузнеця (ЕКК), на честь С.Кузнеця (випускник Харківського університету), котрий займався проблемами економічного зростання. [2-5]

В якості забруднюючої компоненти прийнято брати концентрації шкідливих речовин в повітрі (CO_2 , SO_2 , пил) та узагальнений індекс забруднення атмосфери (ІЗА). В нашій моделі залежність «доходи-забруднення» базується на даних по концентраціях шкідливих речовин отриманих від Центральної Геофізичної Обсерваторії України (ЦГО), а також

на економічних статистичних даних для регіонів України. В результаті маємо згруповані дані для 50 великих українських міст за період часу 1998-2006, що дає нам 450 спостережень; для кожного міста свої значення забруднення, доходів та кліматичних факторів. Модель, яку ми використовуємо в даному дослідженні зображена нижче.

$$P_{it} = \beta_0 + \beta_1 Y_{it} + \beta_2 Y_{it}^2 + \beta_4 T_{it} + \beta_5 W_{it} + \beta_6 R_{it} + \beta_7 S_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

де P_{it} – концентрації забруднюючих речовин (SO_2 , NO_2 , CO_2 , пил) в i -му місті, в t -му році; Y – дохід на душу населення в кожному окремому місті; T – середньорічна температура в кожному i -му місті; W – відсоток вітряних днів за рік в кожному місті; R – відсоток днів року, коли в містах спостерігались опади; S – відсоток днів року, коли в кожному з міст був смог, ε_{it} – стандартні відхилення.

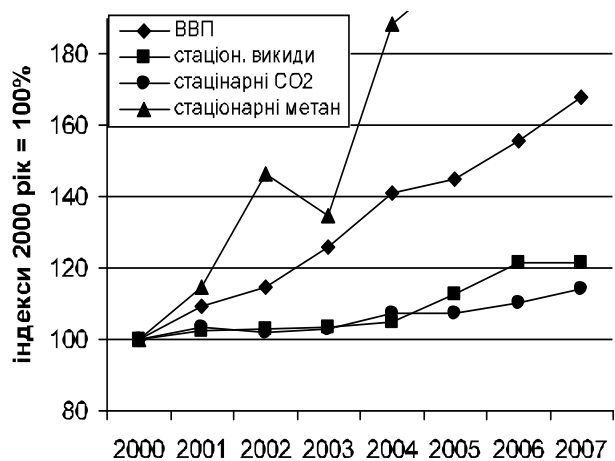
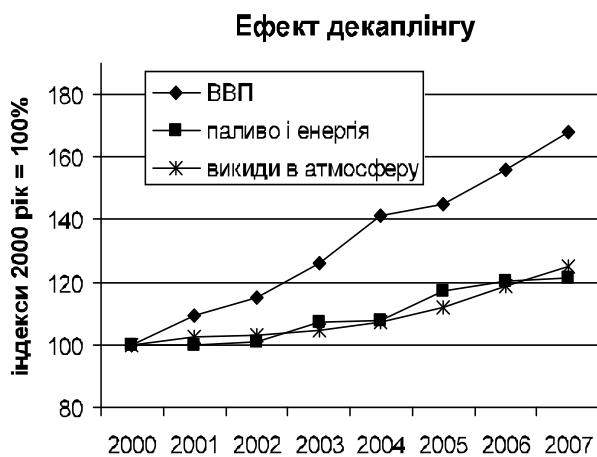
При оцінці зв'язку «доходи-забруднення» важливе місце посідає розрахунок критичних значень доходу при якому забруднення повинно почати спадати. На рис. 1 це такі значення доходів при якому забруднення максимальне, тобто спостерігається пікове значення забруднення. Розраховані критичні точки для ІЗА (індекс забруднення атмосфери) знаходяться на рівні 12200 грн. на душу населення в цінах 2007 року, для інших забруднювачів критичні точки знаходяться в проміжку 10000- 15000 грн. в цінах 2007 року. Для порівняння потрібно привести, що максимальні доходи на душу населення в 2007 році було зафіксовано для міста Київ на рівні 18294 грн. на одну особу, а мінімальні для Закарпатської області – 7152 грн. на душу населення. Статистичною модою розподілу доходів на душу населення в 2007 році виявилися доходи на рівні 8000 грн., середні ж показники знаходяться на рівні 8700 грн. на душу населення. Тобто, можливо в майбутньому при відновленні економічного зростання все таки і покращиться якість довкілля, але це питання все ж залишається відкритим.

Вважаємо, що повністю покладатися на ліберальні механізми покращення стану довкілля, яким виступають доходи людей, не потрібно, бо це в кращому

випадку означає, що забруднення буде зростати протягом 6-10 років, доки не досягне свого максимуму(прогнозованих критичних точок). Покращення стану довкілля найчастіше виникає на основі конкретних запланованих заходів, і програм, котрі можуть проводитися за рахунок зростання доходів населення.

Хотілося б додати, що українськими вченими розглянуто питання співвідношення між економічним зростанням, використанням енергетичних ресурсів та забрудненням навколишнього природного середовища через ефект декаплінгу. В роботі [7] приводяться такі визначення декаплінгу, як розмежування між економічним зростанням і тиском на довкілля. Чи іншими словами, декаплінг – здатність економічної системи до збільшення економічної могутності, котра не супроводжується, збільшенням використання енергетичних ресурсів та посиленням тиску на довкілля.

Крім того важливо, що за допомогою ефекту декаплінгу можна побачити енерго- та ресурсоспоживання у процесі виробництва ВВП. Нижче ми приводимо власні розрахунки явища декаплінгу для України, і показуємо, яким же чином давалося економічне зростання за останні вісім років.



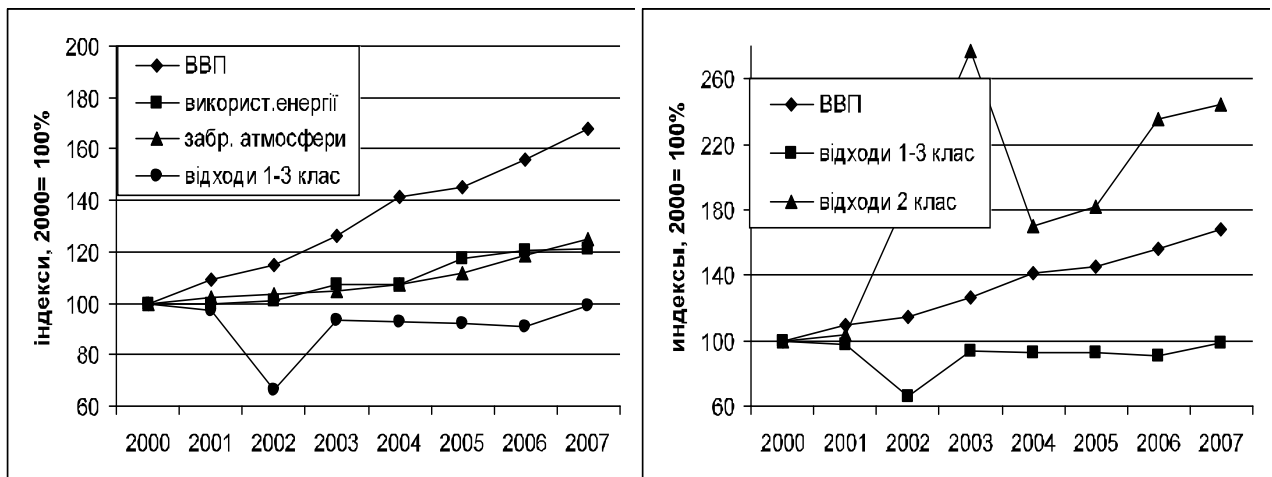


Рис. 1. Розмежування економічного зростання і тиску на довкілля через ефект декаплінгу

Як видно з рис. 1 темпи економічного зростання перевищують темпи використання енергетичних ресурсів та забруднення. Але все ж тривожним є те, що ріст ВВП пов'язаний зі зростанням використання матеріально-енергетичних ресурсів, що свідчить про екстенсивні шляхи розвитку вітчизняної економіки.

3. Використання адміністративно-економічних механізмів та інноваційна екологічна політика економічного зростання

Різноманіття підходів до регулювання економічної та природоохоронної діяльності обумовлена неоднорідністю завдань, що потребують вирішення, а також неоднорідністю умов господарювання. На вибір інструментів управління можуть впливати соціальні чи культурні фактори, тому навіть в країнах з подібними економічними умовами можуть використовуватися різні важелі впливу.

Відносно механізмів реалізації інструменти впливу по стимулюванню енерго- та ресурсозберігаючих технологій традиційно розділяють, на чотири групи: адміністративні, фінансові, вільні ринкові механізми та сприяння на ринку. Для України історично так склалося, що застосування адміністративних та фінансових інструментів приносить найбільший ефект.

Адміністративні інструменти головним чином полягають у перерозподілі коштів для конкретних державних програм, зазвичай податки, а у випадку

забруднення довкілля стягується плата за нанесені збитки від винуватців до потерпілих. [8, 9]

Зазвичай екологічна політика країни по відношенню до підприємств зорієнтована на подолання наслідків екодеструктивних процесів. В той же час як стимулююча еколого-економічна політика, зорієнтована не на боротьбу з наслідками, а на попередження негативних проявів, майже не використовується. Крім того стимулююча еколого-економічна політика виступає базовою для зменшення енергозалежності, та вдосконалення власних виробничих процесів. Головною відмінністю вітчизняної системи екологічного оподаткування є те, що механізми її реалізації не є ефективними, так як не створюють реальних стимулів для енергозберігаючих та природоохоронних заходів.

Адміністративні механізми керування якістю природного середовища показали свою досконалість і життєстійкість в Україні, у той же час як механізми позитивної мотивації, у вигляді платежів за забруднення виявилися малоефективними. Наприклад, основою сучасних платежів за забруднення є методика 1989 року в якій визначені суми сплати по окремим забруднювачам. За період з 1990-1995 відбулося небувале зростання рівня цін більша ніж 100тис. раз, а відповідне збільшення платежів за забруднення навколишнього природного середовища становило тільки 4508 разів (в 92 рази збільшення в 1993 році, і в 49 разів в 1995 році). Виходячи із цього в умовах переходу від командно-адміністративної економіки до ринкової ефективність платежів за забруднення як основи стимулювання природоохоронних заходів майже повністю знівельована. Надалі платежі за забруднення коректувалися на рівень інфляції, і лише в 2006 році плата за забруднення була збільшена в 2 рази. Для підтвердження факту про заниженість ставок за забруднення, може слугувати наступний приклад. В нинішніх умовах плата за забруднення в Україні є однією з найнижчих в світі: сірчистий ангідрид – 218 грн. за тону, ацетон – 81.9 грн. за тону, окис вуглецю – 81.9 грн. за тону, вуглеводні – 13.37 грн. за тону, тверді речовини –81.9 грн. за тону формальдегід 218 грн. за тону, оксиди

азоту – 218 грн. за тону, всі ставки приведені на 2006 рік. В 2009 році до нормативів використовуються поправочні коефіцієнти у вигляді інфляційної компоненти.

Приведені ставки платежів за забруднення стану навколишнього природного середовища, не те, що не створюють умов для провадження енергетичних та ресурсозберігаючих технологій, а навпаки стримують будь який розвиток хімічних, енергетичних та металургійних індустрій. Якщо до всього цього додати, ще й роками занижену ціну за використання енергетичних ресурсів, то можливо стверджувати те, що кризова ситуація в виробничих підприємствах України назривала протягом тривалого часу. Внаслідок не надто жорсткої державної екологічної політики, підприємствам металургії, хімії, добувної промисловості було набагато простіше сплатити штрафи за порушення екологічного законодавства (зокрема перевищення лімітів викидів), ніж впроваджувати ресурсозберігаюче і маловідходне (дороге, але ефективне) обладнання.

Виходячи з даних умов в яких зараз знаходиться країна ми пропонуємо зменшення податкового навантаження підприємств у вигляді податку на прибуток і збільшення зборів за екодеструктивну діяльність. Використовуючи даний підхід підприємства отримують подвійні позитивні стимули для розвитку: по-перше, плата за забруднення відноситься до валових витрат і таким чином зменшує базу оподаткування, по-друге, самі ставки податку на прибуток є зменшеними. Держава, також отримує подвійний позитивний ефект, по-перше, зменшується забруднення, оскільки включається ефективний механізм стимулюючого природокористування, по-друге, держава підтримує свої підприємства в умовах кризи. Тобто йде мова про розробку механізмів та інструментів для розвитку матеріально-технічної бази підприємств з метою, розвитку стимулюючої екологічної та інноваційної політики (детальні розрахунки та рекомендації представлені в третьому розділі).

4. Удосконалення податкових інструментів з метою стимулювання економічного зростання і одночасного покращення стану довкілля

Сучасний стан соціально-економічної системи України значною мірою обумовлений відсутністю стимулів до впровадження нових більш ефективних ресурсо- та енергозберігаючих технологій на рівні підприємств і виробничих об'єднань, і як результат регіональне зростання останніх років супроводжувалося непоправними збитками завданими навколишньому природному середовищу, а рівень конкурентоспроможності був не значним. Виходячи з вище сказаного, варто звернути увагу на подальше вдосконалення механізмів стимулювання інноваційного зростання підприємств.

Нашою пропозицією по вдосконаленню механізму стимулювання підприємств є розгляд положень по переоцінці податкового потенціалу регіонів, а також країни загалом шляхом модернізації податкових зборів у напрямку провадження інноваційної та природоохоронної діяльності. Тобто, в нинішніх умовах низької конкурентоспроможності це означає зменшення прибуткових податків і відшкодування їх податками на екологічно руйнівні дії - викиди оксиду вуглецю, використання природної сировини, ртутні емісії, генерування сміття, та використання пестицидів. Це в жодному разі не повний список, але дійсно включає найбільш важливі природодеструктивні процеси, котрі потрібно обмежити використовуючи податки.

Ми пропонуємо наступні заходи для України: по-перше, знизити податок на прибуток з юридичних осіб; по-друге, збільшити податкове навантаження на використання природних ресурсів і збільшити збори за забруднення навколишнього природного середовища; по-третє, зрівноважити зменшення прибуткового навантаження юридичних осіб і зростання зборів на природоохоронну діяльність. Вважаємо за доцільне зменшити податкове навантаження з прибутку юридичних осіб зі встановленого 25% рівня до 22%. Відповідно по видам природоохоронних податків, зростання платежів за забруднення складе 4-5 разів (детальні розрахунки приведені нижче). Показники плати за забруднення України в 5-10 разів нижчі ніж, відповідні в середньому по країнам, що розвиваються. Механізм стимулювання екологозрівноваженого розвитку економіки, зі збереженням наповнюваності

бюджетів повинен впроваджуватися поступово з урахуванням усіх податкових особливостей в Україні і представлений на рис.3. В умовах кризи зазвичай зменшуються бюджетні надходження і як наслідок затримка стипендій, пенсій, заробітних плат, виходячи з цього ми пропонуємо методику котра враховує збалансованість бюджетних надходжень

Розгляд методики стимулювання конкурентоспроможності вітчизняних підприємств розпочнемо із визначення структури формування прибутку українських підприємств. В загальному вигляді формування прибутку на вітчизняних підприємствах можна представити наступним чином:

$$\pi = (1 - \tau)[(1 - \beta)(Y_t - TC_t) - (1 + \theta)S_t - \gamma K_{t-1}], \quad (2)$$

де τ - ставка податку на прибуток, β - ставка ПДВ, θ - ставка сукупних нарахувань на фонд оплати праці, Y_t - обсяг реалізації продукції за t -ий рік, TC_t - загальні матеріальні витрати в t -му році, S_t - витрати на оплату праці в t -му році, γK_{t-1} - обсяг амортизаційних відрахувань.

Нашою пропозицією є зменшення податку на прибуток підприємств до 22-23% і відповідним збільшенням плати за забруднення. Самі підприємства будуть зацікавлені в цій схемі, оскільки плата за забруднення згідно з чинним законодавством України відноситься на валові затрати виробництва, що в свою чергу зменшує базу для оподаткування підприємств. Оскільки, плата за забруднення це в першу чергу витрати виробництва, то всі виробничі підприємства зацікавлені в зменшенні даної статті витрат, з метою збільшення чистого прибутку і покращення конкурентоспроможності. Зменшення податкового навантаження на 2-3% виступає стимулюючим фактором розвитку вітчизняного бізнесу, а зростання плати за забруднення повинно посприяти впровадженню нових ресурсозберігаючих і природозберігаючих технологій на виробничих об'єктах. Спрощена модель яку ми використали для цього дослідження може бути представлена наступним чином системою двох рівнянь

$$\sum_{i=1}^n (D_{it} - (k-1)P_{it})\tau = \sum \pi_{it}^1 \quad (3)$$

$$\sum \pi_{it}^1 + (k-1)\sum P_{it} = \sum \pi_{it}^2 \quad (4)$$

Де, D_{it} - доходи українських підприємств в році t , не скориговані на податок на прибуток з підприємств.

P_{it} - платежі за забруднення довкілля підприємствами в році t (дані Укрстату)

k - коефіцієнт плати за забруднення, які потрібно застосовувати до існуючих нормативів (знаходяться з системи рівнянь)

$\sum \pi_{it}^1$ - прогнозовані прибутки підприємств ретроспективний аналіз (величина прибуткових надходжень при ставці 23%, знаходяться з системи рівнянь)

$\sum \pi_{it}^2$ - сукупні прибутки вітчизняних підприємств, фактичні дані по рокам (дані Укрстату, надходження при ставці 25%, так що $\sum \pi_{it}^2 > \sum \pi_{it}^1$)

Як наслідок маємо систему з двох рівнянь з двома невідомими для кожного року починаючи з 2000 і до 2007 включно (вісім пар систем рівнянь). Проведені розрахунки виконувалися за допомогою програми STATA та EXCEL. Результати прогнозування податкових надходжень і бажаної ставки плати за забруднення представлені в таблицях нижче.

Табл.1. Вплив зниження податкового навантаження та розрахунок відповідного зростання плати за забруднення навколишнього природного середовища, з відповідним балансуванням бюджетних надходжень

	τ - ставка податку на прибуток	k -коефіцієнт зростання плати за забруднення	Відхилення від плану бюджетних надходжень (млн.грн.)
2000	0,22	6.2	4.2048
2001	0,22	6.4	-3.78
2002	0,22	7.5	-2.763
2003	0,22	8.7	3.126
2004	0,22	8.51	-2.81
2005	0,22	10.65	3.93
2006	0,22	5.66	-2.022

2007	0,22	6.54	0.9
Сумарне відхилення млн. грн.			0.81

Використовуючи запропоновану схему розв'язання (формули 2,3), можна визначити: яким повинен, бути порядок зниження податкових ставок для оптимізації проведення податкового реформування.

5. Рекомендації стимулювання інноваційних ресурсозберігаючих технологій

Наступним кроком в стимулюванні ресурсозберігаючих технологій може бути впровадження принципів «зеленого кредитування», зокрема «зелених облігацій». Суть «зелених облігацій» полягає в тому, що підприємства, які потребують фінансових ресурсів для модернізації виробничих фондів, в інноваційному ресурсо- енергозберігаючому напрямках, можуть розмістити свої облігації на фондовому ринку, з частковою викупкою цих цінних паперів державою. Коли держава викупляє певну частину «зелених облігацій», виступаючи гарантом, то для інших інвесторів це сигнал про надійність і ліквідність даного виду цінних паперів. Саме ж підприємство отримує необхідні кошти для підвищення ефективності свого виробництва в умовах нехватки ліквідних активів. Іншим різновидом підтримки впровадження інноваційних технологій може бути «зелене кредитування», коли відповідний банк розвитку, видає пільгові кредити для капітальних інвестицій у інноваційні конкурентні технології. Підприємствам, що мають регулярні порушення екологічного законодавства, рекомендується взагалі не видавати «зелені кредити» до відновлення завданої шкоди, або ж суттєво обмежити їх розмір.

Міністерство Економіки та Міністерство охорони навколишнього середовища повинні представляти на широкий загал, зокрема для всіх банківських установ наступну інформацію:

1. результати оцінки впливу на довкілля нових об'єктів (проектів)
2. списки підприємств неплатників екологічних зборів, та порушників держстандартів в галузі природокористування.
3. список підприємств в яких природоохоронна діяльність знаходиться на досить високому рівні

Дана інформація допоможе банкам самим проводити політику «зеленого кредитування» підтримуючи лише підприємства зорієнтовані на подальший розвиток та впровадження ресурсозберігаючих та інших природоохоронних технологій. Зокрема дана політика вперше запроваджена в Китаї на поч. 2000-х років. Підприємства, «чорного списку» матимуть дуже сильні економічні стимули покращення своєї діяльності. Для держави зазначені методи означають в майбутньому суттєве зростання вітчизняних підприємств, відновлення їх конкурентоспроможності на світових ринках, а також стабільність економічної системи, котра буде менш залежна від зовнішніх умов.

В наслідок проведення природоохоронних заходів спрямованих на зростання конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, існує кілька варіантів поведінки підприємств діяльність яких пов'язана зі створенням забруднення. По-перше, зменшити виробництво продукції пов'язаного з більшими емісіями забруднюючих речовин. По-друге, використання нових технологій (якщо це дозволяє фінансове становище підприємства). По-третє, змінити склад вхідної сировини (більше якісна сировина може посприяти зменшенню забруднення). І, нарешті, можна поставити фільтри й різного роду очисні спорудження. Завданням же ефективних заходів повинне стати не установка фільтрів, або ж скорочення обсягів виробництва, а створення умов для більш повної реалізації технологічного потенціалу вітчизняних підприємств. Одним із варіантів проведення позитивної мотивації відновлення технологічного потенціалу підприємств є методи запропоновані в даній роботі, по зменшенню податкового навантаження, зростанні платежів за забруднення, а також впровадження системи «зеленого кредитування» в Україні.

Висновки

В роботі було показано, що разом з економічним зростанням за останні 8 років забруднення навколишнього природного середовища також зростало. При збереженні сучасних форм господарювання зростання окремих галузей в майбутньому буде знову, як і в попередні роки, супроводжуватися значним

забрудненням довкілля. Виходячи, зі сказаного виникає необхідність розробки і впровадження механізмів стимулювання більш енерго- та ресурсозберігаючих технологій, котрі в свою чергу і допоможуть зміцнити конкурентоспроможність вітчизняних підприємств.

Запропоновані нами механізми та відповідні розрахунки їх впровадження в Україні можна представити наступними рекомендаціями та зауваженнями.

- 1) Необхідно провести зниження податкового навантаження підприємств з існуючого 25% рівня до 22%. Разом з цим, рекомендується підвищити плату за забруднення в 5 разів, оскільки сучасна низька плата за забруднення, а разом з нею і штрафи, не виконують свого ресурсозберігаючого і природоохоронного призначення. Рекомендоване підвищення плати за забруднення (зростання в 5 раз) було розраховане враховуючи бюджетонаповнюючу компоненту (бездефіцитність). Бездефіцитність бюджету особливо важлива в умовах кризи, так як це буде гарантом вчасно виплачених пенсій, зарплат, стипендій. Крім того, потрібно згадати, те що у розвинених країнах світу плата за забруднення в 10-12 разів вища ніж в Україні, а в Китаї штрафи забруднення вищі більш ніж в 20 разів. Ось чому в Україні і склалися відповідні «стимулюючі» умови для розвитку «брудних» неефективних виробництв.
- 2) Для підприємств, діяльність котрих пов'язана зі створенням забруднення зменшення податкового навантаження виступає стимулюючим фактором відновлення виробничих потужностей. Зростання плати за забруднення не зменшує інноваційні можливості, а навпаки їх створює - оскільки плата за забруднення відноситься на валові витрати виробництва, і цим самим зменшується база для оподаткування. Виходячи з того, що плата за забруднення це в першу чергу витрати виробництва, то будь-яке підприємство зацікавлене в зменшенні цих витрат з метою збільшення чистого прибутку і підвищення конкурентоспроможності, тим більше, що ставка податку на прибуток зменшена з 25% до 22%.

- 3) Зацікавленість підприємств в зменшенні своїх забруднюючих витрат повинна виразитися в застосування більш прогресивних технологій, котрі в свою чергу будуть більш ресурсо- та енергозберігаючими.
- 4) Зменшення податкової ставки на прибуток також повинно виступити стимулом, до виведення певної частини виробничих одиниць з тіньової економіки. За оцінками Світового Банку до 30-40% українського ВВП, знаходиться в тіньовій економіці.
- 5) Неможливість використання подібних інструментів в 1990-х обумовлена, тим, що плата за забруднення знімалася Міністерством природи України і частка сплати коливалася від 30 до 60 %. З 2000 року контроль за повнотою і своєчасністю сплати був покладений на органи державної податкової служби. Внаслідок таких ротацій, відсоток сплати з 2000 до 2007 в середньому становив 95%.
- 6) Значне зростання надходжень платежів за забруднення (4-5 разів) повинно використовуватися не лише на закупівлю та встановлення імпортного природоохоронного та ресурсозберігаючого обладнання, але й для проведення власних досліджень з метою розвитку вітчизняного науково-технічного потенціалу. Тобто за рахунок зростання платежів за забруднення створюється цільове джерело фінансування спрямованих природозберігаючих технологій.
- 7) Для більш комплексного підходу рекомендується використовувати систему «зеленого кредитування», по пільговій видачі кредитів для підприємств зорієнтованих на інноваційний на природозберігаючий розвиток. Додатковим стимулом, рекомендується запровадити *прискорену* амортизацію на обладнання, що має ресурсозберігаючий і природоохоронний характер.

Список використаних джерел

1. Буркинський Б.В. Екологічно чисте виробництво. Наукові засади впровадження і розвитку./ Борис Володимирович Буркинський/ Вісник НАН України, 2006. - №5.- с. 11- 17
2. de Bruyan S. Explaining the Environmental Kuznets Curve: structural change and international agreements in reducing sulfur emissions./ de Bruyan Simone / Environment and development economics, 1997.– Vol 2. – Pp. 485-504
3. Бобилев С.Н. Взаемосвязь между уровнем благосостояния и устойчивым развитием. Кривая Кузнеца /Сергей Николаевич Бобылев // Социально-экономический потенциал устойчивого развития: Учебник /Под. ред. проф. Л. Мельника и проф. Л. Хенса – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2007. – Разд. 5 – С.134-159
4. Stern D. The environmental Kuznets curve. / David Stern / Working paper, Troy, NY12180, 2003: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://een.anu.edu.au/download_files/eep9901.pdf
5. Egli H. The Environmental Kuznets Curve evidence from Time Series Data for Germany [Електронний ресурс] / Hannes Egli // WIF institute of economic research. Working paper 03/28. – 2004. – Режим доступу: http://www.cer.ethz.ch/research/wp_03_28.pdf
6. Kubatko O. The environmental Kuznets curve: evidence from Ukraine. [електронний ресурс] / Oleksandr Kubatko//.–Режим доступу : <http://www.kse.org.ua/eroc/2008/okubatko/body.pdf>
7. Данилишин Б. Ефект декаплінгу як фактор взаємозв'язку між економічним зростанням і тиском на довкілля / Богдан Михайлович Данилишин, Оксана Опанасівна Веклич// Вісник НАН України. – 2008.– №5. – С. 12-18.
8. Социально-экономический потенциал устойчивого развития. Практикум: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / [Мельник Л. Г., Хенс Л., Гончаренко А.С. и др.]; под ред. проф.Л. Г. Мельника (Украина) и проф. Л. Хенса (Бельгия). – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2007.– 335с.
9. Макарова Н.С.Економіка природокористування: навч. Посібн.// Макарова Н.С., Гармідер Л.Д., Михальчук Л. В. –К.: Центр учбової літератури, 2007.- 322с.